

- високу загальну культуру;
- постійне духовне збагачення;
- знання не тільки свого фаху, а й філософії, літератури, історії, права;
- знання риторики, володіння усіма стилями мовлення;
- уміння грати, як уміють грати кращі лицедії.

Мотивація посідає провідне місце у структурі особистості та є одним з основних понять, що використовується для пояснення рушійних сил поведінки і діяльності. В останні роки значно посилилося розуміння психологами і педагогами ролі мотивації до навчання в забезпеченні успішного оволодіння знаннями і вміннями. Вона відіграє роль компенсуючого чинника у випадку недостатньо високих здібностей та сприяє формуванню професійного іміджу майбутнього вчителя початкових класів.

Література

- 1. Буряк В. К.** Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / Володимир Костянтинівч Буряк. – Київ : Деміур, 2005. – 232 с.
- 2. Воробьев Н. Е.** О педагогической культуре будущего учителя / Воробьев Н. Е., Суханцева В. К., Иванова Т. В. // Педагогика. – 1992. – № 1–2. – С. 24–26.
- 3. Гриньова В. М.** Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний і методичний аспект) / Валентина Миколаївна Гриньова. – Харків : Основа, 1998. – 300 с.
- 4. Дьяков С. І.** Психологічна культура студента в контексті індивідуальної самореалізації / С. І. Дьяков // Проблеми освіти: [наук.-метод. зб.] / НМЦ ВО МОН України. – Київ, 2005. – Вип. 45: Болонський процес в Україні. – Ч. 1. – С. 120–124.
- 5. Зязюн І. А.** Краса педагогічної дії: [навч. посіб.] / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
- 6. Ильин Е. П.** Мотивы и мотивация: [учеб. пособ.] / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург : Питер, 2008. – 512 с.
- 7. Климчук В. О.** Методики дослідження внутрішньої мотивації / В. О. Климчук, В. В. Горбунова // Практична психологія та соціальна робота. – 2011. – № 2 (143). – С. 11–15.
- 8. Погрібна В. Л.** Соціологія професіоналізму: [монграфія] / В. Л. Погрібна. – Київ : Алерта : КНТ : ЦУЛ, 2008. – 336 с.
- 9. Размолдчикова І. В.** Імідж майбутнього вчителя як компонент культури педагогічної діяльності / І. В. Размолдчикова // Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки. – Вип. 165. – 2009. – С. 111–113.
- 10.** Соціальна робота: технологічний аспект: [навч. посіб.] / за ред. А. Й. Капської. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.

УДК 159.928 – 053.5

Вікторія Сушко, Тетяна Єльчанинова

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОБДАРОВАНИХ І ТАЛАНОВИТИХ ДІТЕЙ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Сушко В. В., Єльчанинова Т. М. Забезпечення розвитку особистісних здібностей обдарованих і талановитих дітей в умовах сучасної школи.

У статті розглянуто основи сучасного розуміння поняття обдарованість та особливості пізнавальної й емоційно-вольової сфери дитини з певним видом обдарованості. Акцентовано на необхідності психолого-педагогічного супроводу обдарованих учнів. Підкреслено необхідність розвивальної роботи з перших років навчання. Запропоновано рекомендації для педагогів щодо заходів з розвитку творчої особистості.

Ключові слова: інтелектуальна, академічна, творча, лідерська, художньо-виконавська та психомоторна обдарованість; пізнавальна сфера; навчально-виховний процес; психолого-

педагогічний супровід.

Сушко В. В., Ельчанинова Т. Н. Обеспечение развития личностных способностей одаренных и талантливых детей в условиях современной школы.

В статье рассмотрены основы современного понимания понятия одаренность и особенности познавательной и эмоционально-волевой сферы ребенка с определенным видом одаренности. Акцентируется необходимость психолого-педагогического сопровождения одаренных учащихся. Подчеркнута необходимость развивающей работы с первых лет обучения. Предложены рекомендации для педагогов относительно мероприятий по развитию творческой личности.

Ключевые слова: интеллектуальная, академическая, творческая, лидерская, художественно-исполнительская и психомоторная одаренность; познавательная сфера; учебно-воспитательный процесс; психолого-педагогическое сопровождение.

Sushko V. V., Yelchaninova T. M. Ensuring the development of personal abilities of gifted and talented children in the modern school.

In the article basics of modern understanding of concept giftedness and features of the cognitive and emotional-volitional sphere of the child with a certain type of giftedness are examined. It is accented on the need of psychological and pedagogical support of gifted pupils. The author emphasizes the necessity of developmental work from the first years of training. Recommendations for teachers concerning with actions for creative personality development are offered.

Key words: intellectual, academic, creative, leadership, art-performing and psychomotor giftedness; cognitive sphere; educational process; psychological and pedagogical support.

Питання обдарованості є одним з найбільш цікавих у педагогіці і психології. Проблема обдарованості викликає інтерес педагогів, психологів, батьків протягом століть. Інтелектуальний, художній та духовний потенціал обдарованої особистості, феномен обдарованості, проблеми, спричинені наявністю певного обдарування, досліджувалися провідними науковцями світу: Б. Блум, Д. Векслер, Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, Дж. Равен, С. Піс, Л. Сміт, Л. Терман, П. Торренс, Ф. Уільямс (США); А. Біне, Р. Мейлі (Франція); К. Хеллер, В. Штерн (Німеччина); Н. Лейтес, О. Матюшкін, М. Холодна (Російська Федерація); О. Антонова, В. Моляко, О. Музика, О. Кульчицька (Україна). Тому *метою статті* стало здійснення аналізу тенденцій сучасного розуміння поняття «обдарованість» та визначення особливостей пізнавальної й емоційно-вольової сфери дитини з певним видом обдарованості.

Нині спостерігається розвиток нових технологій, а тому зросла потреба суспільства в людях, що володіють нестандартним мисленням, уміють визначати і розв'язувати нові завдання. Можна говорити про те, що нині наше суспільство відчуває брак творчих, що володіють нестандартним мисленням, особистостей. Обдаровану ж, талановиту людину, у свою чергу, відрізняють принципова новизна та оригінальність підходу. Відтак, обдарованим прийнято називати того, чий дар явно перевершує середні можливості, здібності більшості.

По-перше, обдаровані вирізняються високою чутливістю до усього, у багатьох високо розвинене почуття справедливості, вони здатні вловлювати зміни в суспільних відносинах, нові віяння часу в науці, культурі, техніці, швидко й адекватно оцінювати характер цих тенденцій у суспільстві.

По-друге, більшості обдарованих властиві велика енергія, цілеспрямованість та наполегливість, які в поєднанні з глибокими знаннями і творчими здібностями дозволяють втілювати в життя масу цікавих і значущих проєктів.

По-третє, безперервна пізнавальна активність і високо розвинений інтелект, які надають змогу отримувати нові знання про навколишній світ. Творчі здібності уможливають створення нових концепцій, теорій, підходів. Оптимальне поєднання в обдарованих дітей інтуїтивного і дискурсивного мислення (у переважній більшості випадків при домінуванні першого над другим) робить процес отримання нових знань дуже продуктивним і значущим.

Обдарованість має кілька різних значень: уявлення про спадкові передумови, рівні розумового розвитку, що характеризує кожную людину. В основному, у науковій літературі термін «обдарованість» використовується в найбільш вживаному його значенні: високий рівень розвитку здібностей – загальних і спеціальних.

У психологічній літературі представлена матриця визначення видів обдарованості (А. Доровський):

Інтелектуальна обдарованість

1. Підвищена допитливість.
2. Виняткова кмітливість.
3. Динамічність і оперативність процесів мислення.
4. Повне занурення у сферу діяльності, якій віддається перевага.
5. Успішне застосування знань і умінь у практичних ситуаціях.
6. Гострота аналітичного розуму.
7. Стабільна здатність ставити і розв'язувати проблеми.
8. Здатність здійснювати оптимальний вибір.
9. Розвинені навички планування.
10. Наполегливість у досягненні мети.

Академічна обдарованість

1. Яскраво виражений інтерес до предмета.
2. Здатність до конструктивного оволодіння поняттями, термінологією з обраного предмета.
3. Демонстрація розуміння складних причинно-наслідкових зв'язків, виняткова здатність класифікувати, систематизувати матеріал з предмета.
4. Потяг до логічних умовиводів і абстрактних понять.
5. Повна віддача сил, енергії, часу для досягнення високих результатів у галузі свого наукового інтересу.
6. Висока мотивація при вивченні предмета.

Творча обдарованість

1. Уміння переструктурувати інформацію.
2. Допитливість розуму і скрупульозність в отриманні відомостей, фактів.
3. Прагнення мислити і робити все по-своєму.
4. Винахідливість.
5. Руйнування стереотипів звичайного середовища.
6. Дослідницька активність, гнучкість, варіативність мислення.
7. Жага незвичайного.
8. Імпровізація.
9. Здатність генерувати неординарні проблеми.

10. Незалежність у судженнях.
11. Ослаблене сприйняття умовностей і авторитетів.

Лідерська обдарованість

1. Має схильність до керівництва та організації діяльності інших.
2. Вільно та легко спілкується з однолітками і дорослими людьми.
3. Певною мірою може регулювати взаємовідносини між однокласниками.
4. Виявляє ініціативу.
5. Бере на себе підвищену відповідальність.
6. Впливає на розв'язання конфліктів.
7. Надає допомогу порадами, рекомендаціями.

Художньо-виконавська обдарованість

1. Надає перевагу візуальній інформації.
2. Деталізує, запам'ятовує та художньо відтворює побачене, почуте.
3. Загострена інтуїція.
4. Охоче експериментує, застосовуючи засоби художньої виразності.
5. Оригінальність художніх, музичних, сценічних видів продукції.
6. Неповторність у самовираженні.
7. Сильне захоплення різними видами мистецтва.
8. Наполегливість у досягненні майстерності.

Психомоторна обдарованість

1. Виявляє підвищену активність у рухах.
2. Надає перевагу діяльності, що вимагає тонкої і точної моторики, координації рухових процесів, пластики.
3. Виявляє схильність до спортивної діяльності.
4. Прагнення до змагань.
5. Посилений кінестетичний самоконтроль.

Дитина з **інтелектуальною обдарованістю** вирізняється гостротою мислення, допитливістю, легко навчається, виявляє практичну кмітливість.

У дітей, обдарованих у сфері **академічних досягнень**, найбільш розвиненими можуть бути окремі схильності: до мови та літератури, математики, природознавства тощо.

Творчо обдаровані діти відрізняються незалежністю поглядів, некомформністю поведінки, здатністю вигадувати оригінальні ідеї, знаходити нестандартні рішення, винахідливістю.

У дітей з **лідерською обдарованістю** переважає контактність, потреба у спілкуванні, лідерські тенденції. Ці діти відрізняються ініціативністю, високими організаторськими здібностями. Їх зазвичай легко обирають на головні ролі в іграх і заняттях. Вони впевнено почувуються серед однолітків та дорослих.

Якщо у дитини спостерігається **художня обдарованість**, вона з ранніх років виявляє схильність до малювання, музики або інших напрямів мистецтва. Ці діти зазвичай відрізняються високою вразливістю.

Обдарованість у руховій сфері виявляється у високому ступені психомоторних реакцій, спритності, розвитку рухових навичок (біг, стрибки, лазіння), фізичної сили.

Є діти, у яких спостерігається обдарованість не в одній сфері, а в кількох. Завдання дорослих не лише зрозуміти, який саме вид обдарованості притаманний дитині, а й допомогти їй розвинути свою обдарованість.

Обдарованість визначається наявністю в людини виражених здібностей з дитинства.

Але не кожна дитина під час навчально-виховного процесу може презентувати свої можливості. Особливо це стосується обдарованих дітей, яким іноді важко підлаштуватися під певні вимоги, які обов'язково є складником навчально-виховного процесу.

Психологічна служба закладу здійснює психологічний супровід обдарованих та талановитих учнів. Їх потрібно підтримувати та допомагати розвивати здібності протягом різних вікових етапів.

Одним з найважливіших пізнавальних процесів у структурі навчальної діяльності є мислення. Воно забезпечує розуміння навчального матеріалу під час різнобічного його опрацювання та встановлення смислових зв'язків як у межах теми, так і з іншим матеріалом. Саме в період навчання в початковій школі здійснюється перехід від наочно-образного, конкретного мислення, притаманного дошкільнятам, до понятійного, науково-теоретичного мислення. Під впливом навчання у структурі мислення дитини повинно змінюватися співвідношення образних і понятійних, конкретних і абстрактних компонентів на користь зростання ролі останніх.

Часто в навчальному процесі мислення пов'язано з уявою. Завдяки цьому пізнавальному процесу дитина має можливість «побачити» образи недосяжних оку предметів. Уява в молодшому шкільному віці надзвичайно бурхлива, яскрава, із характерними рисами некерованості. У процесі навчання вона поступово розвивається, зокрема вдосконалюється відтворююча увага, стаючи дедалі реалістичнішою та керованою.

Нині освіта висуває високі вимоги до розуму, волі і здібностей дитини. Побачити в кожній дитині особистість, допомогти їй сформуватися, розвинутися і вдосконалитися, розпізнати індивідуальність, а також створити систему роботи з обдарованими дітьми, – завдання педагогів і сім'ї.

Діагностування обдарованості – досить складний та суб'єктивний процес, особливо в початковій школі, а взаємодію з такими дітьми потрібно починати вже з перших років навчання. Тому бажано з усіма учнями початкової школи розпочати розвивальні заняття, спрямовані на розвиток мислення та уяви. Навіть якщо дитина й не має своєрідних здібностей, завдяки відвідуванню занять зможе розвивати такі пізнавальні процеси, як мислення та уява, що у свою чергу позитивно впливатиме на навчальну діяльність школяра загалом.

Заняття із розвитку зазначених вище пізнавальних процесів – мислення та уяви, з одного боку, стимулюють подальший інтелектуальний та творчий розвиток особистості, а з іншого, – уможливають розкриття здібностей та самореалізації дитини.

Розвивальна робота сприяє забезпеченню продуктивного психічного й особистісного розвитку обдарованої дитини, необхідного для творчої самореалізації, а також стимуляції таких пізнавальних процесів, як мислення та уява, які є фундаментом певних видів обдарованості.

Робота практичного психолога у початковій школі, спрямована на розвиток пізнавальної сфери учнів, допомагає стимулювати мислення, що сприяє підвищенню інтелектуального рівня. Під час розвивальних занять школярі вчаться визначати відомі їм поняття, виокремлюючи загальні та істотні ознаки об'єктів; у дітей розвивається систематичність аналізу, вміння знаходити з-поміж різних частин і властивостей предметів головні; аналіз поступово поєднується з синтезом; а також проводиться спеціальна робота, спрямована на формування у школярів умінь узагальнювати, групувати, класифікувати об'єкти. Під час розвивальних занять інтенсивно формується творча уява, на базі минулого досвіду з'являються нові образи, від простого довільного комбінування уявлень діти

поступово переходять до логічно обґрунтованої побудови нових образів, що в свою чергу дає можливість обдарованим учням реалізувати свої творчі та креативні ідеї.

Обдарованість – актуальне питання сьогодення. Психологам та педагогам, які забезпечують навчально-виховний процес у сучасних школах та допомагають учням розвивати здібності та реалізовувати таланти, потрібно формувати стосунки з учнями, ураховуючи такі рекомендації:

- формування взаємин на основі творчої співпраці;
- гуманістичний підхід до виховання: визнання гідності особистості, її права на вибір, власну думку, самостійний вчинок;
- використання різних форм навчання, способів виконання завдань, створення ситуацію особистого вибору;
- оцінювання не правильної відповіді, а шляхів виконання завдань;
- заохочення результатів, що мають нові ідеї;
- відкрита поведінка вчителів, спілкування у позакласній діяльності;
- заохочення самопізнання, адекватного ставлення до своїх здібностей;
- залучення до позакласних заходів, допомога у включенні до життя класу;
- заохочення бажання працювати, вчитися та досягати успіхів, а не бажання бути кращим за інших;
- систематичні заняття в гуртках, відвідування факультативів за напрямком кола інтересів;
- залучення до самостійних досліджень, виступів з доповідями, до творчої діяльності;
- дотримання доброзичливого тону спілкування, терплячості та стриманості у будь-яких ситуаціях, навіть при виникненні протилежних поглядів;
- заохочення самовираження та нестандартного підходу до діяльності;
- уникання виявів дуже критичного, недовірливого ставлення до дитини та її діяльності;
- заохочення мотивації до досягнень, наполегливість та відповідальність учнів.

Література

- 1. Доровский А. И.** Дидактические основы развития одаренности учащихся: [учеб. пособие] / А. И. Доровский. – Москва : Роспедагенство, 1998. – 210 с. **2. Заика Е. В.** Об организации игровых занятий для развития мышления, воображения и памяти школьников / Е. В. Заика, Н. П. Назарова, И. А. Маренич // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. – С. 41–45. **3. Клименюк Ю. М.** Обґрунтування ролі здібностей особистості у розвитку обдарованості / Ю. М. Клименюк // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегій розвитку : [зб. наук. праць] / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, Л. В. Калініної, О. Є. Антонової. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – С. 189–191. **4. Клименюк Ю. М.** Особливості навчання інтелектуально обдарованих учнів / Ю. М. Клименюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – Вип. 33. – С. 55–57. **5. Клименюк Ю. М.** Розвиток інтелектуальної обдарованості молодших школярів як передумова формування успішної особистості / Ю. М. Клименюк // Нові технології навчання. Шляхи розвитку духовності та професіоналізму за умов глобалізації ринку освітніх послуг : [зб. наук. праць]. – Київ – Вінниця, 2007. – Спец. вип. № 48. – Ч. 1. – С. 204–208. **6. Кульчицька О. І.** Творча обдарованість, специфіка дитячої обдарованості / О. І. Кульчицька // Творча особистість у системі неперервної освіти / за ред. С. С. Сисоевої, О. Г. Романовського. – Харків : ХДПУ, 2000. – 436 с. **7. Одаренные дети** / под. ред.

М. Карне. – Москва : Прогресс, 1991. – 384 с. 8. Психология одаренности детей и подростков / под ред. Н. С. Лейтеса. – Москва : Академия, 1996. – 416 с. **8. Серапулова Є.** Виховання обдарованої дитини / Є. Серапулова // Початкова школа. – 2000. – № 2. – С. 3–5. **9. Чернишова Д.** Організація роботи з обдарованими учнями // Обдарована дитина. – 2001. – № 7. – С. 4–7. **10. Янковчук М. М.** Психологічна організація індивідуальної освіти та виховання обдарованих дітей / М. М. Янковчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 3 (108). – С. 63–66. **11. Янковчук М. М.** Задатки як функціональна передумова розвитку обдарованої особистості / М. М. Янковчук // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / [за ред. С. Д. Максименка]. – Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. – Т. X. – Вип. 2. – С. 651–661. **12. Янковчук М. М.** Огляд досліджень впливу сім'ї на розвиток обдарованих дітей / М. М. Янковчук // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / [за ред. С. Д. Максименка]. – Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. – Т. X. – Вип. 9. – С. 519–530.

УДК 371.134:373.3

Людмила Федорова

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ – ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Федорова Л. Г. Педагогічний такт – основа професійної підготовки вчителя початкової школи.

У статті проаналізовано основні дефініції поняття «педагогічний такт» та обґрунтовано значущість цього феномену у професійній підготовці вчителя початкової школи, визначено та розкрито зміст основних компонентів цього поняття. Акцентовано увагу на ідеях В. Сухомлинського про педагогічний такт учителя початкових класів.

Ключові слова: такт, педагогічний такт, особистість, учитель початкових класів, професійна підготовка.

Федорова Л. Г. Педагогический такт – основа профессиональной подготовки учителя начальной школы.

В статье проанализированы основные дефиниции понятия «педагогический такт» и обоснована значимость этого феномена в профессиональной подготовке учителя начальной школы, определено и раскрыто содержание основных компонентов данного понятия. Акцентируется внимание на идеях В. Сухомлинского о педагогическом такте учителя начальных классов.

Ключевые слова: такт, педагогический такт, личность, учитель начальных классов, профессиональная подготовка.

Fedorova L. G. Pedagogical tact is a basis of the professional training of a primary school teacher.

In the article the basic definitions of the concept «pedagogical tact» were analyzed and its significance in the professional training of a primary school teacher was grounded, a content of the basic components of the given concept was determined and shown. An attention to V. Sukhomlinsky ideas about pedagogical tact of a primary school teacher was paid.

Key words: tact, the pedagogical tact, personality, primary school teacher,